

TIDSSKRIFTET FØNIX

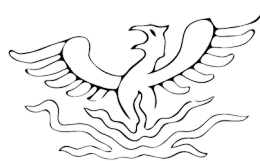
Mislykket kritik af skabelsesteologien

En kommentar til David Bugges essaysamling *Nådestødet og andre essays*

JAKOB WOLF

Dr. theol., lektor emeritus ved afdelingen for systematisk teologi på
Københavns Universitet

FØNIX ÅRG. 2023, s. 228–236

Dette værk er licenseret under en Creative Commons-licens
CC BY-NC-ND 2.5 DK

www.foenix1976.dk

ISSN 2446-175X

Mislykket kritik af skabelsesteologien

En kommentar til David Bugges essaysamling
*Nådestødet og andre essays. Teologiske kæpheste i
fri dressur (Aarhus: Klim 2023). 170 sider.*

David Bugge er leder af K.E. Løgstrup Forskningscenteret og har skrevet meget kompetente og interessante bøger om Løgstrup og litteraturen. Hans forskning på dette område hører til noget af den bedste Løgstrup-forskning, der er lavet. Når han derfor i sin nye essaysamling *Nådestødet og andre essays. Teologiske kæpheste i fri dressur (Aarhus: Klim 2023)* fremlægger en kritik af Løgstrups skabelsesteologi, så forventer jeg en kompetent og interessant kritik. Denne forventning bliver imidlertid noget skuffet, når jeg kikker nærmere på, hvad Bugges argumenter er imod Løgstrups skabelsesteologi. De fremlægges især i essayet ”I begyndelsen var mordet”.

Teologi og naturvidenskab

Bugges første indvending imod skabelsestanken, at Gud er ophavsmand til den foreliggende verden, er, at den typisk formuleres i forhold til naturvidenskaben. Skabelsesteologerne er bange for, at deres tro kommer ”i karambolage med biologiens og fysikkens landvindinger” (s. 98), derfor er det vigtigt for dem, at skabelsestroen og naturvidenskaben harmoniseres. Dette projekt anser Bugge for at være fejlagtigt. Han mener, at det at beskæftige sig med forholdet mellem teologi og naturvidenskab er uaktuelt og tilhører en svunden epoke. Han henviser til, at han på sit kontor har et gammelt fotografi stående af sin afdøde morfar, der sidder og læser i en bog om teologi og naturvidenskab. Derudover mener han, at denne beskæftigelse er udtryk for, at skabelsesteologerne anser naturvidenskaben for at være det ”eneste eller vigtigste kriterium for, hvad der kan siges om Gud!” (ibid.).

Har Bugge med disse argumenter bidraget til diskussionen om forholdet mellem teologi og naturvidenskaben, som mange teologer, heriblandt Løgstrup, har brugt mange kræfter på at forsøge at afklare på den bedste måde? Det mener jeg ikke. Det er ikke træffende, at karakterisere dette som en diskussion, der er motiveret af, at man tillægger naturvidenskaben en overdreven autoritet, som man har travlt med at underkaste sig. Jeg er fx aldrig stødt på nogen i denne diskussion, der mener, at naturvidenskaben er det eneste og vigtigste kriterium for, hvad der kan siges om Gud. Når Løgstrup i årtier beskæftigede sig med forholdet mellem naturvidenskab og teologi, så var det, fordi der i vores kulturepoke, der i høj grad er bestemt af naturvidenskabens udvikling, hersker en stor spænding mellem dens verdens- og livsforståelse og kristendommen. Når verden ifølge den moderne kulturepoke ikke er skabt, men blot er et neutralt kvalitetsløst objekt - verden *er* bare - så skyldes det i høj grad naturvidenskabens indflydelse på vores verdenssyn. Som teolog bliver man nødt til at have en afklaret forståelse af denne spænding, da vi ikke ifølge Løgstrup uden videre på én gang kan acceptere epokens verdenssyn og kristendommen. Løgstrup og mange andre med ham finder det mere sandsynligt, at det er indflydelsen fra naturvidenskaben, der har problematiseret skabelsestanken, end at det skyldes evangeliet om den radikale nåde, sådan som Bugge mener. Ifølge ham er det udelukket, at den radikalt nådige Gud kan have skabt den foreliggende verden med al dens lidelse.

Med det vil jeg ikke sige, at Løgstrup og alle de andre, der mener, at en diskussion om forholdet mellem naturvidenskab og teologi er vigtigt, absolut har ret. Men jeg mener, at hvis man som Bugge vil diskutere dette forhold, så skal man diskutere ud fra, hvad der er diskussionspartnerens argumenter, og ikke ud fra argumenter, som ens modstander ikke kan genkende som sine. Det, som Bugge giver udtryk for, er, at han slet ikke har problemfællesskab med sin modstander. Men hvis ikke man har det, så skal man ikke foregive, at man vil diskutere noget. Så vil man bare nedgøre den anden.

Naturen er tvetydig

Derudover mener Bugge, at skabelsesteologer hævder, at dem, der ikke mener, at verden er skabt, mangler sans for naturens skønhed og forunderlighed. Et argument for, at verden er skabt, er altså, at naturen er skøn og forunderlig. Det er et dårligt argument ifølge Bugge, for verden er ikke kun skøn, der findes fx også kræftsvulster i den, og er de skønne, spørger han (s. 100). Derudover, anfører han, findes der ateister som Monet, Stuck-

enberg, Camus og Scherfig, der er helhjertede naturelskere. Det tyder på, at selv om man oplever naturen som skøn og forunderlig, så er det ikke nødvendigvis et argument for, at verden er skabt.

Er det et godt argument imod skabelsesteologien? Det er det, hvis der er nogen, der anser naturen for at være entydig smuk og god, og hvis de mener, at man ikke som ateist kan anse naturen for at være skøn og forunderlig. Men hvem gør det? Bugge sætter ikke navne på eller henviser til citater. Hvis man tænker på Løgstrup som skabelsesteolog, så mener jeg ikke, at han nogetsteds fremlægger det synspunkt, at naturen er entydig skøn og god, eller at man ikke kan tyde oplevelsen af naturens skønhed og forunderlighed irreligiøst. Tydning betyder, at der ikke er tale om et uafviseligt bevis.

Verden *er* bare

Næste argument imod skabelsesteologien er, at man ”selv hos reflekterede teologer” formulerer et argument for, at verden er skabt, som det retoriske spørgsmål: Hvis ikke Gud har skabt verden, hvem har så? Bugge mener, at spørgsmålet er ”en lidt enfoldig variant af den aristotelisk-thomistiske idé om den ”ubevægede bevæger”” (s. 100). Hans argument imod det er, at verden da slet ikke behøver at være skabt. Det kan være, at verden blot *er*. Det har skabelsesteologerne slet ikke tænkt på!

Er det et godt argument? Ja, det er det. Og Bugge har bestemt ret i, at det retoriske spørgsmål ikke i sig selv har nogen overbevisningskraft i sig. Men hvem er det, der nøjes med at argumentere med det retoriske spørgsmål, og hvem er det, der ikke har stillet sig det indlysende spørgsmål, om verden ikke bare *er*?

Det er ikke Løgstrup. Jeg nævner ham igen, da det nu engang er hans skabelsesteologi, der står for skud i essayet. Ifølge Løgstrup skyldes den verdensopfattelse, at verden blot *er*, indflydelsen fra naturvidenskaben. Den naturvidenskabelige metode går ud på, at man objektiverer og neutraliserer det, man undersøger. Det naturvidenskabelige perspektiv på verden er derfor, at verden blot *er*. Den indeholder ingen kvaliteter eller angår os på nogen måde. Naturvidenskabens perspektiv på verden er imidlertid ikke det eneste gyldige perspektiv, vi kan anlægge på verden. Vi erfarer og erkender også verden i et før-videnskabeligt perspektiv i form af umiddelbare og uvilkårlige erfaringer. Det er det, der i traditionen hedder livsverdensperspektivet, det fænomenologiske perspektiv. Ifølge dette perspektiv *er* verden ikke bare. Den angår os med sine kvaliteter. Og for at sige det kort i denne sammenhæng, dens livsopløftende og gode kvaliteter erfarer

vi med glæde og taknemmelighed, og dens lidelser og livsnedbrydelse erfarer vi med sorg og opstand. Hvis man mener, at den ontologiske sandhed om verden er, at den bare *er*, så er det, fordi man anser den naturvidenskabelige ontologi for at være sandheden om verden. Når Løgstrup er kritisk over for den ontologi, så skyldes det, at han anser det naturvidenskabelige perspektiv for at være sekundært. Primært lever vi i et engagement med verden, hvor verden ikke bare er, men vedkommer os eksistentielt. Og for igen at gøre det kort, så mener Løgstrup, at den fænomenologisk erkendte verden lægger en religiøs tydning nær. Når vi reagerer med taknemmelighed og sorg på det, verden byder, så er det nærliggende at tænke, at taknemmelighed og sorg retter sig mod nogen og ikke bare ingen.

Igen er det ikke sikkert, at Løgstrup har ret i dette. Men jeg anfører det blot for at sige, at hvis man for alvor vil diskutere spørgsmålet om, hvorvidt verden blot *er*, eller om den indeholder kvaliteter, der angår os og anfægter os, så skal vi høre nærmere om, hvorfor Løgstrup tager fejl i sine analyser. Er der ikke én, der meget fornuftigt har sagt, at når man vil diskutere med nogen, så skal man diskutere med vedkommende, hvor hans eller hendes argumenter er stærkest? Der er ikke antydninger af en diskussion af disse forhold hos Bugge. Skabelsesteologen anses blot for at være naiv, fordi han eller hun aldrig har tænkt på, at det kunne være sådan, at verden bare *er*. Jeg vil nu sige, at det er ikke så lidt naivitet at tillægge sin modstander. Der er vel nærmest tale om en intellektuel fornærmelse.

Alt afhænger af øjet, der ser

Bugge går videre med at hævde, at det vigtigste ikke er, *at* verden er, men *hvad* den er. Alt afhænger på to måder af øjet, der ser. For det første er sindsstemningen afgørende. Det er ikke den ydre verden, der stemmer vores sind, men vores sind, der stemmer den ydre verden. For det andet er synsvinklen afgørende for, hvad tilværelsen er. Det, der er godt for den ene, er skidt for den anden. Det, der er godt for storken, er skidt for frøen etc. (s. 104). Verden er hverken god eller ond. Disse prædikater er nogle, vi tillægger den. Verden er hverken venligtsindet eller fjendtligsindet. Den er helt ligeglad med os.

Er det nu et argument, der slår benene væk under skabelsesteologien? Ja, det er det, hvis skabelsesteologien ingen argumenter har imod denne opfattelse. Men det er jo det, den har. Skabelsesteologien er ét langt og detaljeret forsøg på at tilbagevise, at alt ikke afhænger af øjet, der ser, og at prædikaterne god og ond ikke blot er nogle, vi hæfter på en kvalitetsløs verden. For blot at nævne et eksempel, som Bugge må kende til, da han i

hvert fald har arbejdet med Løgstrups etiske tænkning. Løgstrup argumenterer imod den angelsaksiske moralfilosofi, der hævder, at det er os, der tillægger fænomenerne prædikaterne god eller ond, i sig selv er de neutrale. Han anfører, at der findes ”etisk-deskriptive” fænomener som fx tillid, barmhjertighed, had og hævngherrighed. Det er umuligt at beskrive dem neutralt. De er i sig selv gode eller onde. Det livsbefordrende er godt, mens det livsnedbrydende er ondt, uanset hvad vi mener om det. Skabelsesteologien er fra begyndelsen optaget af spørgsmålet om, hvorvidt alt afhænger af vores synsvinkel, og formulerer sig i en opposition til den påstand. Det virker derfor temmelig besynderligt, at Bugge mener, at han ved blot at rejse spørgsmålet har revet tæppet væk under skabelsesteologien. Han burde diskutere skabelsesteologiens svar på spørgsmålet, i stedet for at fremstille det, som om skabelsesteologien slet ikke er opmærksom på spørgsmålet.

Gud skjuler sig ikke

Så kommer Bugge til skabelsesteologiens tale om en skjult Gud. Problemet for skabelsesteologien er, at den skabte verden er tvetydig, mens kristendommens forkyndelse af en radikal nåde er entydig. Det får skabelsesteologien til at hænge sammen ved at sige, at Gud skjuler sig i skabelsen og åbenbarer sig i evangeliet om den radikale nåde.

Bugges indvending er, at det er udtryk for obskurantisme. Man skal acceptere, at der er noget uforståeligt ved Gud. Ifølge Bugge skulle det svare til filosofernes *asylum ignorantiae* (uvidenhedens tilflugtssted). Jeg må indrømme, at jeg ikke kendte dette udtryk og derfor slog det op på Wikipedia. Her kan man læse, at udtrykket bruges ”alment spøgende eller nedsættende om et område af frivillig irrationalitet”. En anden indvending er, at man ikke kan hvile i sådan en gudstro, da man ikke kan have tillid til en Gud, der står bag den indbyggede lidelse i skaberværket. En tredje er, at det, at Gud skjuler sig i sit skaberværk, er udtryk for et ”underskuddets magtbegær – at stive sig af ved at reservere sig” (s. 109). Gud udnytter det højst menneskelige fænomen, at man kan vinde autoritet ved at reservere sig. Det er ”kun en lille, menneskelig Gud, der går i små sko og kræver anerkendelse og tilbedelse” (ibid.). Og ”sidst, men ikke mindst” er det *utroværdigt*, at den radikalt nådige Gud skulle have skabt verden med al dens lidelse.

Endelig anfører Bugge nogle kritikpunkter, der specielt retter sig mod Løgstrup. Det drejer sig om, at Løgstrup hævder, at ”ønsket om at frikende Gud som ophavsmand til lidelse skulle skyldes, at vi som mennesker vil

have Gud ”på vore moralsk-menneskelige betingelser” (s. 110). Det er snarere den skjulte Gud, der med sin tvetydighed og sit behov for at holde noget tilbage fremviser ”såre menneskelige træk”. Og det drejer sig om Løgstrups påstand om, at den betingelsesløse tilgivelse uden et fremtidigt gudsrige betyder en ”bagatellisering af ofrenes lidelser.” Til det spørger Bugge, om det ikke betyder, at bødlernes lidelser bagatelliseres. ”Hvad er der blevet af vores oprejsning? Skal den ofres (!) på den moralsk-menneskelige gudsopfattelses alter?” (s. 111). Forestillingen om en skjult Gud er alt i alt uevangelisk.

Er talen om en skjult Gud udtryk for obskurantisme? Obskurantisme betyder, at man er en fjende af viden og forståelse. Hvis man anvender det på begrebet om en skjult Gud, så vil det sige, at Gud i virkeligheden er forståelig, men vi gør ham bevidst uforståelig. Men er Gud forståelig? Det mener jeg ikke, han er, og det mener Bugge heller ikke. Han kan fx sige: ”Ret beset er jo hele historien om Guds rige komplet forrykt” (s. 98). Det hører med til selve tanken om Gud, at Gud er ubegribelig. En Gud, der er begribelig, er ingen Gud. Gud er det principielt uforståelige, ligesom fx døden er det, eller at der er noget og ikke intet. Det er ikke obskurantisme at hævde, at der findes noget, der principielt ikke er begribeligt for os, for obskurantisme betyder, at vi bliver forholdt en viden og forståelse, som vi i virkeligheden har eller kan opnå. Så kan man sige, at en Gud, der åbenbarer sin radikale nåde, er mindre uforståelig, end en Gud, der skaber en tvetydig verden og åbenbarer sig som entydig kærlighed. Men der er jo også problemer ved at forstå en Gud, som ikke har skabt verden. Hører det ikke med til forståelsen af, hvem Gud er, at Gud er ”den almægtige, himlens og jordens skaber”, som der står i den apostolske trosbekendelse? Løgstrup vil hævde, at det er udtryk for obskurantisme, hvis ikke den kristne forkyndelse har skabelsen som forståelseshorisont. ”Tro uden forståelse er tvang”, hvor forståelse altså ikke betyder intellektuel gennemskuelighed, men at forkyndelsen og troen knytter til ved vores tilværelse i skaberværket. Igen anfører jeg ikke dette, for at sige, at Løgstrup absolut har ret, men for at sige, at hvis diskussionen skal være interessant, er det ikke nok at affærdige skabelsesteologien som obskurantisme, der er et rent skældsord.

Talen om den skjulte Gud hører i traditionen hjemme i den såkaldte negative teologi, som er en lang og gennemreflekteret tradition, man ikke bare kan affærdige som obskurantisme. Bugges forståelse af Gud som den, der ikke har skabt verden, og forståelsen af verden som noget makværk, ”et håndværkertilbud” (s. 97), hører hjemme i den gnostiske tradition. Også den er en lang tradition. Bugge har meget imod, at teologer ”rubricerer hinanden” (s. 97), og det skal man selvfølgelig heller ikke gøre som et argument, for det kan aldrig i sig selv være et argument, men det kan alligevel

være oplysende at vide, at man knytter til ved en tradition og ikke selv har opfundet det hele forfra. En ordentlig diskussion forudsætter, at man kender traditionen.

Bugges indvending, at man ikke kan have tillid til en Gud, der skjuler sig, har Karl Barth også fremsat. Og Barths største elev Eberhard Jüngel har tilbagevist indvendingen.¹ Det er den skjulte Gud, der åbenbarer, at han er den radikale nåde. Det ord står til troende. Gud kan selvfølgelig trække sit ord tilbage, hvis han vil, men det er netop det, han åbenbarer, at han ikke vil. Guds ord bliver ikke mere relativiseret af, at hans åbenbaring er på baggrund af hans skjulthed. Guds ord er Guds beslutning. Det er ikke noget automatisk, eller noget der er aftvunget Gud. Derfor drejer forholdet til Guds ord sig om tro og ikke viden. Igen er det ikke sikkert, at Jüngel har ret i sit forsvar for Guds skjulthed over for Barth, men Bugges diskussion af den skjulte Gud burde tage hensyn til, at spørgsmålet om, hvorvidt vi kan have tillid til Gud, når hans åbenbaring sker på baggrund af en skjulthed, allerede er blevet stillet af nogen, og at der er fremsat kommentarer til den indvending. Vi vil så gerne høre interessante indvendinger imod det svar, der allerede er givet på det spørgsmål, Bugge stiller. Det er lidt for lidt bare at se spørgsmålet stillet en gang til.

Den indvending, at Guds skjulthed skulle være udtryk for, at Gud er i underskud og er magtbegærlig og betjener sig af urene tricks som at reservere sig for at manifestere sin magt, er svær at forholde sig til, synes jeg. Man kan næsten kun spørge tilbage, hvor han ved det fra. Hvis Gud skjuler sig, kan vi principielt ikke vide, hvorfor han gør det.

Bugge hævder, at det er ”*utroværdigt*”, at den radikalt nådige Gud skulle have skabt verden med al dens lidelse. Det er selvfølgelig rigtigt, at dette forhold er meget uforståeligt. Det er det, der rejser teodicé-spørgsmålet, der er blevet så grundigt diskuteret i traditionen. Spørgsmålet er, om ordet ”*utroværdigt*” er det rigtige ord. Det er ”*modsigelsesfuldt*”, men det er jo bl.a. det, der gør, at den kristne tro er en tro og ikke en viden. Vi tror, at Gud er radikal nåde, vi ved det ikke. Tro forudsætter modsætning, tro er på trods.

De kritikpunkter, der specifikt vedrører udsagn fra Løgstrup, er præget af, at udsagnene løsrives fra deres sammenhæng. Hans udsagn om, at vi vil have Gud på vores moralsk-menneskelige betingelser, hænger sammen med en kritik af det teodicé-argument, at det onde skyldes mennesker og

---

¹ Karl Barth, *Die kirchliche Dogmatik II, 2* (Zollikon-Zürich: Theologischer Verlag 1942), s. 71; Eberhard Jüngel, ”*Quae supra nos, nihil ad nos Eine Kurzformel der Lehre vom verborgenen Gott – im Anschluß an Luther interpretiert*”, *Evangelische Theologie* 32 (1972), s. 197-240. Se også Eberhard Jüngel, *Entsprechungen: Gott – Wahrheit – Mensch* (Theologische Erörterungen II) (Tubingen: Mohr Siebeck 2002), s. 202-252.

ikke Gud. Motivet for dette argument er, at Gud ikke på nogen måde må kunne forbindes med det onde. Men en sådan Gud er en projektion. Man ser Gud i billedet af det gode menneske. Dette med, at Jesu betingelsesløse tilgivelse forudsætter en Gud, der kan genoprette ofrenes lidelser, hænger sammen med, at det er meningsløst at tilgive nogen, der ikke har gjort én noget ondt. Det kan kun give mening, hvis tilgivelsen er på Guds vegne (som den er hos Jesus og i øvrigt jo også i gudstjenestens ritual), fordi kun Gud kan genoprette ofrenes lidelser, der ellers "bagatelliseres". Bugges indvending, at denne tanke skulle indebære, at bødlernes lidelser skulle blive bagatelliseret, og deres opstandelse skulle blive ofret, er for nu at sige det mildt meget vanskelig at forstå. Hvis man vil diskutere en andens opfattelse, så skal man være i stand til at gengive denne opfattelse i dens sammenhæng.

På trods af, at Bugge er en Løgstrup-kender, så er det vanskeligt at finde rigtigt interessante argumenter imod Løgstrups skabelsesteologi i hans essays, selv om han vil gøre op med den. Der er mange besværgelser og få argumenter. Hans generelle vurdering af Løgstrup er den kvikke bemærkning, "at Løgstrup oftest er bedst som teolog, når han ikke taler om Gud" (s. 112). Han siger et sted om sin kritik, at "jeg var lidt hård ved Løgstrup" (s. 112). Det synes jeg er en malplaceret jovialitet. Sandheden er, at Bugges kritik af Løgstrup er en totalkritik af Løgstrup livslange beskæftigelse med skabelsestanken, og det skal Bugge da holde fast i. Vi har brug for en kritisk diskussion af Løgstrups teologi. Det er der for lidt af, men den skal være noget mere interessant end Bugges.

Titlen på essayet "I begyndelsen var mordet" og udtryk som "et håndværkertilbud" er typiske for essayets sprogtoner, som tilstræber at være kvik og uartig. Det minder meget om Lindhardts og Sløks kvikheder, der skulle få det til at gibbe i det fromme indremissionske publikum. Hvis Bugge føler sig hensat til sin morfars tid, når han støder på teologer, der vil diskutere teologiens forhold til naturvidenskaben, så føler jeg mig hensat til 1950'erne, når jeg læser Bugges essay. Er det, Bugge skriver op imod, ikke den sorte indremissionske forståelse af Gud som en straffende og magtbegærlig Gud, der kræver blind underkastelse? Men for hvem er dette gudsbillede vedkommende? Det findes vist kun i afsondrede kristne miljøer. Det, der vedkommer de fleste af os, der lever i det moderne samfund, er dog snarere spørgsmålet, om det overhovedet giver mening at tale om Gud.

Er den radikalt nådige Gud god?

Men hvad med Bugges eget standpunkt? Hans opfattelse er, at Gud er radikal nåde. Han er helt igennem god, ”god til sidste dråbe”, som Bugge citerer Linnets kaffereklame for at sige. Men er han nu også det? Bugge slutter helt overraskende med at indrømme, at også tanken om den radikalt nådige Gud indeholder et teodicé problem (s. 128). Problemet er nemlig, at alle tilsyneladende ikke rammes af denne nåde, og det er jo ikke så godt. Igen er dette problem kendt fra traditionen i skikkelse af, at Gud giver troen betingelsesløst, men det ser jo ikke ud, som om alle får den. Og er det nådigt, da ingen kan gøre sig fortjent til troen? Er Gud en lunefuld Gud, der uddeler troen i flæng, og er det en god Gud? Hvis Gud er god, gav han øjeblikkeligt troen til alle. Han lod ingen sprælle i fortvivlelsens net.

Bugge foreslår, man kan klare det ved at opgive almagtstanken, som det er moderne i dag. Gud vil gerne give alle troen, men kan ikke. Men nej, det går ikke, mener han. Det ”kolliderer med ideen om suverænen, der trumfer sin vilje igennem” (s. 130). Bugges løsning er, at der er en vis træghed i Guds almagt. Gud er almægtig, men først til sidst sætter Gud sin vilje helt igennem. ”Han vil os *hele tiden*. Og *til sidst* får han sin vilje” (s. 32).

Jamen, hænger det overhovedet sammen? Hvis Gud kan trumfe sin vilje igennem, og det kan han ifølge Bugge, på det punkt er han almægtig, hvorfor sætter han den så ikke igennem med det samme, og er det ikke, at være ond, hvis ikke han gør det? Hvis en læge kan helbrede et menneske, men ikke gør det lige med det samme - han venter og lader patienten lide - så er denne læge ond. Jeg kan ikke se, hvordan man kan opfatte Bugges fantastiske nådige Gud som andet end en meget ond og sadistisk Gud. For mig at se slutter essayet med et gigantisk selvmål.

Hvis Bugge skal redde sin radikalt nådige Gud fra at blive anklaget for at være grusom, så kan det kun ske ved at gribe til en tale om Guds skjulthed. Gud skjuler, hvorfor han ikke med det samme sætter sin vilje igennem. Vi *tror*, at han er radikalt nådig på trods af, at det ikke ser sådan ud.